

OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLARDA GÖRÜLEN FİZİKSEL VE İLİŞKİSEL SALDIRGANLIK DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ¹

Sema ÖZDEMİR

Yrd. Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İlköğretim Bölümü,
semaozdemir13@gmail.com

Kezban TEPELİ

Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, ktepelis@selcuk.edu.tr

ÖZET

Bu araştırma, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların saldırgan davranışlarını inceleyen nitel bir çalışmadır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2012-2013 ve 2013-2014 eğitim öğretim yılında Kırşehir il merkezindeki beş bağımsız anaokulu ve bir ilkokula bağlı anasınıfına devam eden 48-72 aylık 13 erkek 7 kız toplam 20 çocuktan oluşmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak "Öğrenci Bilgi Formu ve Gözlem Formu" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler, nitel veri analiz yönteminden içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocuklar arasında, fiziksel saldırganlığın ilişkisel saldırganlığa göre daha fazla gözlemlendiği ortaya çıkmıştır. Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden erkek çocuklar kızlara oranla daha fazla fiziksel saldırganlık davranışı gösterirken, ilişkisel saldırganlık davranışlarının kız çocuklar arasında daha çok gözlemlendiği belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Fiziksel saldırganlık, ilişkisel saldırganlık.

AN INVESTIGATION OF PHYSICAL AND RELATIONAL AGGRESSION BEHAVIORS DURING PRESCHOOL PERIOD

ABSTRACT

This qualitative research examines the aggressive behaviour patterns of the young children attending preschool education institutions. The working group of the research is comprised of 13 boys, 7 girls total twenty 48-72-month-old children during the school years of 2012-2013 and 2013-2014 from five independent kindergartens and from the preschool part of a primary school, all located in the centre of Kırşehir. As the data collection tools, "Student Information Form and Observation Form" have been used. The data obtained from the research has been analysed using the content analysis technique, which is a qualitative data analysis method. The results of the research reveal that physical aggressiveness has more frequently been observed among the preschool children when compared to the relational aggressiveness. It has been observed that boys show much more aggressiveness than the girls, but when relational aggressiveness is taken into consideration, more aggressiveness has been observed among the girls.

Keywords: Physical aggressiveness, relational aggressiveness.

¹Bu araştırma Sema ÖZDEMİR'in, "Okul Öncesi Çocuklarda Görülen Saldırgan Davranışların İncelenmesi" isimli doktora tezinin ilgili bölümlerinden üretilmiştir.

GİRİŞ

0-6 yaş çocuğun gelişiminin en hızlı ve en kritik yıllarıdır. Bu yıllarda temeli atılan beden sağlığı ve kişilik yapısının, ileri yaşlarda yön değiştirmeden, daha çok aynı yönde gelişmesi şansı daha yüksektir. Uzun yıllara dayalı araştırmalarda çocukluk yıllarında kazanılan davranışların büyük bir kısmının yetişkinlikte, bireyin kişilik yapısını, tavır, alışkanlık, inanç ve değer yargılarını biçimlendirdiği gözlenmiştir. Bu açıdan okulöncesi dönemdeki eğitim, çocuğun ileriki yaşamını etkileyecek önemli bir süreçtir (Oktay, 1999).

Çocuk bu dönemde çevresindeki yetişkinlerin olumsuz tutumlarına maruz kaldığında veya sorunlarını çözerken engellemelerle karşılaştığında, bu sorunların çözümü yeni gelişim dönemlerine ve çocuğun ileriki yaşlarına ertelenebilir. Bu durumlarda ortaya çıkan sorunlar uyum ve davranış bozuklukları olarak adlandırılır. Saldırganlık da çocuklarda görülen başlıca uyum ve davranış bozukluklarından biri olarak görülmektedir (Kulaksızoğlu, 2000).

Saldırganlığın ne olduğunun genel olarak herkes tarafından bilindiği düşünülse de hangi davranışların saldırgan sayılması gerektiği üzerinde bir anlaşmaya varılamamıştır. Bu konuda Buss (1961), bütün saldırganlık tepkilerinin iki özelliği kapsadığına işaret etmektedir. Bunlar; tehlikeli bir uyarıcı ve insanlar arası bir durumun oluşmasıdır. Saldırganlık başka bir canlıya tehlikeli bir dürtü ile yanıt vermektir. Freedman ve arkadaşlarına (2003) göre saldırganlığın en yalın tanım ise; başkalarını inciten ya da incitebilecek her türlü davranıştır. Kirsh (2006) ise saldırganlığı, fiziksel, sözel, psikolojik veya duygusal olarak bir diğerine zarar vermek olarak tanımlamaktadır. Literatürde okul öncesi dönemdeki çocuklar için ise üç temel saldırganlık tipi belirtilmiştir. Bu yaş grubu için en genel tipteki saldırganlıklar, fiziksel ve sözel saldırganlıklardır. Bu dönemde görülen üçüncü tip saldırganlık ise ilişkisel saldırganlıktır (Hamlett, 2007). Son yıllarda ise gelişim kuramcıları, tüm gelişimsel süreçler boyunca saldırgan davranışın yaygın ve göze çarpan alt tiplerinin fiziksel ve ilişkisel saldırganlık olduğunu kabul etmektedirler (Crick vd., 1997).

Çocukların saldırganlık gibi davranış problemlerinin erken yaşta belirlenmesi, çocukların uyum problemlerini anlamada ve önlemede çok önemlidir. Yapılan araştırmalara göre, okul öncesi dönemde görülen saldırgan davranışlar sosyal kabulü olumsuz yönde etkilemektedir. Mounts'un (1997) yaptığı araştırmada saldırgan çocukların akranları tarafından kabul görmediği veya reddedildiği saptanmıştır.

Erken çocukluk yıllarında saldırganlığın gelişimini anlamanın, ileriki yıllarda ortaya çıkacak saldırgan davranışları önleme ve müdahale çalışmalarına katkı sağlayacağı ve okul öncesi eğitimin kalitesinin artırılmasında yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle araştırmanın temel problemi; okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocuklarda gözlenen fiziksel ve ilişkisel saldırganlık davranışlarını incelemek olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocuklarda gözlenen saldırgan davranışların incelenmesidir. Araştırmanın genel amacına dayalı olarak aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuklarda gözlenen fiziksel saldırganlık davranışları nelerdir?
2. Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuklarda gözlenen ilişkisel saldırganlık davranışları nelerdir?
3. Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuklarda gözlenen saldırgan davranışlar cinsiyete göre nasıl dağılmaktadır?

YÖNTEM

Bu araştırma nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, okul öncesi çocuklarda görülen fiziksel ve ilişkisel saldırganlık davranışları incelenmiştir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden gözlem tekniği kullanılmış ve eğitim ortamında yapılan gözlemlerde *Gözlem Formu* kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırmada gözlem tekniğinden eğitim ortamında, çocuklarda gözlenen saldırgan davranışların türü ve sıklığını belirlemek amacıyla yararlanılmıştır. Araştırmanın amacına uygun olarak gözlem tekniklerinden, yarı yapılandırılmış ve katılımcı olmayan gözlem tekniği kullanılmıştır. Bu araştırmada gözlemler doğal ortamında, hiçbir müdahalede bulunmadan araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Gözlemler sırasında elde edilen veriler Gözlem Formu ile kayıt altına alınmıştır. Çocukların, kişisel bilgilerine ilişkin verilerin toplanması için araştırmacı tarafından hazırlanan *Öğrenci Bilgi Formu* kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2012-2013 eğitim-öğretim yılı bahar dönemi ve 2013-2014 eğitim-öğretim yılı güz döneminde Kırşehir il merkezindeki beş bağımsız anaokulu ve bir ilkokula bağlı anasınıfına devam eden 48-72 aylık 13 erkek 7 kız toplam 20 çocuk oluşturmuştur. Araştırma amacının ve bu amaca ilişkin olarak alt amaçların en iyi şekilde çalışılabileceği çocukların saptanmasında nitel araştırma geleneği içinde yer alan ve olasılık temelli olmayan örneklem tekniklerinden, amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırmada başlıca amaçlı örnekleme yöntemleri arasında yer alan ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Aşağıda araştırmanın çalışma grubunu oluşturan çocuklara ait kişisel bilgilere yer verilmiştir.

Çalışma Grubunu Oluşturan Çocuklara Ait Kişisel Bilgiler

Çalışma grubunda yer alan çocuklara ilişkin kişisel bilgiler de Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. Çalışma Grubunu Oluşturan Çocuklara Ait Kişisel Bilgiler

Çocuk kodu	Yaş/Ay	Cinsiyet	Okul	Eğitim öğretim saatleri	Gruplar
E1	66-72	Erkek	O1	Yarım gün	Sabah
E2	66-72	Erkek	O2	Yarım gün	Öğle
E3	60-65	Erkek	O3	Yarım gün	Sabah
E4	66-72	Erkek	O3	Yarım gün	Öğle

E5	66-72	Erkek	O3	Yarım gün	Öğle
E6	54-59	Erkek	O5	Yarım gün	Öğle
E7	60-65	Erkek	O5	Yarım gün	Öğle
E8	48-53	Erkek	O6	Tam gün	-
E9	66-72	Erkek	O5	Yarım gün	Öğle
E10	54-59	Erkek	O5	Tam gün	-
E11	54-59	Erkek	O5	Tam gün	-
E12	54-59	Erkek	O5	Tam gün	-
E13	48-53	Erkek	O6	Tam gün	-
K1	66-72	Kız	O1	Yarım gün	Sabah
K2	54-59	Kız	O2	Yarım gün	Sabah
K3	54-59	Kız	O3	Yarım gün	Sabah
K4	54-59	Kız	O4	Tam gün	-
K5	48-53	Kız	O5	Tam gün	-
K6	66-72	Kız	O2	Yarım gün	Öğle
K7	48-53	Kız	O6	Tam gün	-

Araştırmada, eğitim ortamında saldırgan davranışları gözlemlenen çocukların isimlerinin kullanılması uygun görülmediğinden alfabetik kodlara yer verilmiş, erkek çocuklar için "E" kız çocuklar için "K" kullanılmıştır. Çalışma grubunda 7 kız 13 erkek toplamda 20 çocuk yer almıştır. Erkek çocukların ikisi 48-53 aylık, dördü 54-59 aylık, ikisi 60-65 aylık ve beşi de 66-72 aylıktır. Kız çocukların ikisi 48-53 aylık, üçü 54-59 aylık, ikisi de 66-72 aylıktır. Çocukların sekizi tam gün eğitim alırken, on iki tanesi yarım gün eğitim almaktadır. Beş çocuk sabah grubunda, yedi çocuk öğle grubunda, sekiz çocuk da tam gün grubunda yer almıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak, Öğrenci Bilgi Formu ve Gözlem Formu kullanılmıştır. Öğrenci Bilgi Formunda, çocukların demografik özellikleri (çocuğun adı soyadı, çocuğun devam ettiği okul adı, çocuğun okula başlama tarihi, çocuğun cinsiyeti, çocuğun doğum tarihi) ve çocukların ebeveyn bilgileri (anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, anne ve baba mesleği, anne ve babanın medeni durumu, kardeş sayısı, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi) yer almıştır. Eğitim ortamında yapılan gözlemler sırasında not almayı kolaylaştırmak amacıyla ilgili literatürden yararlanılarak araştırmacı tarafından Gözlem Formu hazırlanmıştır. Gözlem formunda, okul adı, çocuğun adı soyadı, yaş grubu, gözlem tarihi ve gözlem yapılan etkinlik ile ilgili tanımlayıcı bilgiler yer almıştır. Formda, çocuklarda gözlenen saldırgan davranışların türü ve sıklığı belirtilmiş, açıklamalar bölümünde saldırgan davranışlarla ilgili ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri 2012–2013 eğitim-öğretim yılı bahar dönemi ve 2013-2014 eğitim-öğretim yılı güz dönemini içine alan bir yıllık bir süreçte toplanmıştır. Araştırmanın yürütüldüğü okullardaki yönetici ve öğretmenlerin eğitim ortamında yapılacak gözlem çalışmalarında görüntü ve ses kayıt cihazlarının kullanılmasına izin vermemeleri nedeniyle, sınıf ortamında gözlemlenen her durumun “not alma” yoluyla kayıt edilmesine karar verilmiştir. Sınıf gözlemleri sırasında not almayı kolaylaştırmak amacıyla ilgili literatürden yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanan Gözlem Formundan yararlanılmıştır. Hazırlanan gözlem formu üç adet alan uzmanı tarafından değerlendirilerek uzman görüşü alınmıştır. Araştırmada gözlemler, öğretmen kontrolünün daha az saldırgan davranışların görülme ihtimalinin daha fazla olduğu, okul öncesi eğitim programında yer alan serbest zaman etkinlikleri, oyun etkinlikleri ve rutin etkinlikler sırasında gerçekleştirilmiştir. Gözlem çalışmaları için belirlenen çocuklar dört gruba ayrılmış ve her grup için 6 haftalık gözlem süreleri belirlenerek toplamda 24 hafta boyunca gözlem çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Gözlemler, haftanın belirlenen 2 gününde ortalama 2 saat boyunca araştırmacının sınıfta bulunarak gözlem yapması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada *Zaman Aralıklı Gözlem* tekniği kullanılmıştır. Saldırgan çocuklar için belirlenen fiziksel ve ilişkisel saldırganlık davranışları, süre kaydı ve zaman örnekleme ile gözlemlenmiş, araştırmacı tarafından not alma tekniği ile gözlem formuna kaydedilmiştir. Araştırmacı eğitim ortamında gözlem yapmaya başlamadan önce ortamda zaman geçirmiş, çocukların davranışlarının araştırmacıdan etkilenmemesi sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırmacı gözlem süresince kısa notlar almış, etkinlik bittikten sonra eğitim ortamında gerçekleşen tüm öğrenci davranışlarını not alma tekniği ile tanımlayıcı bir şekilde kaydetmeye çalışmıştır.

Verilerin Analizi

Eğitim ortamında yapılan gözlemler yoluyla toplanan verilerin analizde içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen nitel veriler Gözlem Formu ile elde edilen veriler, içerik analizi yapılarak kategorilere göre sınıflandırılıp frekans ve yüzde dağılımları verilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde okul öncesi dönemdeki çocukların saldırgan davranışlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Araştırmada ilgili literatür okul öncesi dönemdeki çocuklarda en sık gözlenen saldırgan davranışlar fiziksel saldırganlık ve ilişkisel saldırganlık olarak iki alt boyutta ele alınmıştır.

Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocuklarda Gözlenen Fiziksel Saldırganlık Davranışların Türü ve Sıklığı İle İlgili Bulgular

Araştırmacı tarafından eğitim ortamında gözlenen çocuklardaki fiziksel saldırganlık davranışlarının türüne ve görülme sıklıklarına ilişkin dağılımlara Tablo 5’te yer verilmiştir.

Tablo 5. Eğitim Ortamında Çocuklarda Gözlenen Fiziksel Saldırganlık Davranışı Frekans ve Yüzde Değerleri

Fiziksel saldırganlık davranışları	f	%
1. İtme	35	30.7
2. Vurma	30	26.3
3. Çimdikleme	13	11.4
4. Düşürme	9	7.8
5. Boğazını sıkma	4	3.5
6. Tükürme	4	3.5
7. Top fırlatma	3	2.6
8. Tekme atma	3	2.6
9. Isırma	3	2.6
10. Kolunu sıkma	3	2.6
11. Oyuncak batırma	2	1.75
12. Saçını çekme	2	1.75
13. Kulağını çekme	1	0.87
14. Yüzünü çizme	1	0.87
15. Gözüne kum atma	1	0.87
Toplam	114	100

Tablo 5 incelendiğinde, çalışma grubunda yer alan 20 çocukta en sık gözlenen fiziksel saldırganlık davranışlarının, arkadaşını itme (% 30.7) ve arkadaşına vurma (%26.3) davranışları olduğu görülmektedir. Çocuklarda sık gözlenen diğer fiziksel saldırganlık davranışları arkadaşını çimdikleme (%11.7) ve arkadaşını düşürmedir (%7.8). Diğer fiziksel saldırganlık davranışları da sırasıyla arkadaşının boğazını sıkma (%3.5), arkadaşına tükürme (%3.5), top fırlatma (%2.6), tekme atma (%2.6), ısırma (%2.6), kolunu sıkma (%2.6), arkadaşının yüzüne oyuncak batırma (%1.75) ve saçını çekme (%1.75) olarak belirlenmiştir. Çocuklar arasında en az gözlenen fiziksel saldırganlık davranışları ise arkadaşının kulağını çekme (%0.87), yüzünü çizme (%0.87) ve gözüne kum atma (%0.87) davranışı olmuştur.

Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocuklarda Gözlenen İlişkisel Saldırganlık Davranışlarının Türü ve Sıklığı İle İlgili Bulgular

Araştırmacı tarafından eğitim ortamında gözlenen çocuklardaki ilişkisel saldırganlık davranışlarının türüne ve görülme sıklıklarına ilişkin dağılımlara Tablo 6'da yer verilmiştir.

Tablo 6. Eğitim Ortamında Çocuklarda Gözlenen İlişkisel Saldırganlık Davranışı Frekans ve Yüzde Değerleri

İlişkisel saldırganlık davranışları	f	%
1. Uzaklaşmasını söyleme	12	15.7
2. Tehdit etme	11	14.4
3. Bağırma /kızma	9	11.8
4. Arkadaş olmadığını söyleme	9	11.8
5. Kötü söz söyleme	6	7.8
6. Oyuna almama	5	6.5
7. Eşyasına zarar verme	5	6.5
8. Dil çıkarma	4	5.2
9. Dedikodu yapma	4	5.2
10. Resminin çirkin olduğunu söyleme	3	3.9
11. Elinden tutmamak	3	3.9
12. Evcilik köşesine almama	3	3.9
13. Oyununu bozma	2	2.6
Toplam	76	100

Tablo 6 incelendiğinde çalışma grubunda yer alan çocuklarda en sık gözlenen ilişkisel saldırganlık davranışlarının arkadaşına uzaklaşmasını söyleme (%15.7) ve arkadaşını tehdit etme (%15.7) olduğu görülmektedir. Çocuklar, oynamak istemedikleri, sevmedikleri yada farklı cinsiyetteki akranlarını yanlarında istememişler ve onlara yanlarından gitmelerini söylemişlerdir. Çocuklar arkadaşları istediklerini yerine getirmediğinde onları dövmekle, eşyasına zarar vermekle yada öğretmen ve anne babasına söylemekle tehdit etmişler ve gitmesini istemişlerdir. Arkadaşına bağırma/kızma (%11.8) ve arkadaş olmadığını söyleme (%11.8) çocuklarda sık gözlenen diğer ilişkisel saldırganlık davranışlarıdır. Çocuklarda gözlenen diğer ilişkisel saldırganlık davranışları sırasıyla, kötü söz söyleme (%7.8), oyuna almama (%6.5), eşyasına zarar verme (%6.5), arkadaş hakkında dedikodu yapma (%5.2), dil çıkarma (%5.2), resminin çirkin olduğunu söyleme (%3.9), arkadaşının elinden tutmamak (%3.9) ve evcilik köşesine almamaktır (%3.9). Çocuklar arasında en az görülen ilişkisel saldırganlık davranışı ise arkadaşının oyununu bozma (%2.6) olmuştur. Çocuklar arkadaşlarına bağırılmışlar, onlara “salak, deli, aptal” gibi kötü sözler söylemişlerdir. Bazı çocuklar arkadaşlarını kişisel eşyalarına, etkinlik yaparken resim veya diğer çalışmalarına zarar vermişlerdir. İstemedikleri arkadaşlarını oyuna almamış, onların kötü, yalancı, pis, oyunbozan vb. olduklarını söyleyerek arkadaşları hakkında dedikodu yapmışlardır. Bazen çocuklar arkadaşlarına sadece dil çıkartarak onu kızdırmaya çalışmışlardır. Kız çocuklar oyun etkinliğinde erkeklerin elinden tutmak istememişler ve sevdikleri bir arkadaşlarının yanına oturmak yada onun elini tutmak için birbirlerine kötü sözler söylemişlerdir.

Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocuklarda Gözlenen Saldırgan Davranışların Cinsiyete Göre Dağılımı İle İlgili Bulgular

Çalışma grubunda yer alan çocuklarda gözlenen saldırgan davranışların cinsiyete göre dağılımı belirlenmiş ve sonuçlar Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Çocuklarda Gözlenen Saldırgan Davranışların Cinsiyete Göre Frekans ve Yüzde Değerleri

Saldırgan davranışlar	Cinsiyet				Genel toplam	
	Erkek		Kız			
Fiziksel saldırganlık	Toplam		Toplam		Genel toplam	
	f	%	f	%		
İtme	30	32.2	5	25	35	30.7
Vurma	25	26.8	5	25	30	26.3
Çimdikleme	9	9.6	4	20	13	11.4
Düşürme	8	7.5	2	10	10	7.8
Top fırlatma	3	3.2	-	-	3	2.6
Tükürme	3	3.2	1	5	4	3.5
Boğazını sıkma	3	3.2	1	5	4	3.5
Tekme atma	3	3.2	-	-	3	2.6
Isırma	3	3.2	-	-	3	2.6
Oyuncak batırma	2	2.1	-	-	2	1.75
Yüzünü çizme	1	1.07	-	-	1	0.87
Saçını çekme	1	1.07	-	-	1	0.87
Kulağını çekme	1	1.07	-	-	1	0.87
Kolunu sıkma	1	1.07	2	10	3	2.6
Gözüne kum atma	1	1.07	-	-	1	0.87
Toplam	94	82.4	20	26.3	114	60
İlişkisel saldırganlık						
Bağırma /kızma	6	30	3	5.3	9	11.8
Uzaklaşmasını söyleme	3	15	9	16	12	15.7
Oyununu bozma	2	10	-	-	2	2.6
Tehdit etme	2	10	9	16	11	14.4
Kötü söz söyleme	2	10	4	7.1	6	7.8
Eşyasına zarar verme	2	5	3	5.3	5	6.5
Arkadaş olmadığını söyleme	1	5	8	14.2	9	11.8

Oyuna almama	1	5	4	7.1	5	6.5
Resminin çirkin olduğunu söyleme	1	5	2	3.5	3	3.9
Dedikodu yapma	-	-	4	7.1	4	5.2
Dil çıkarma	-	-	4	7.1	4	5.2
Elinden tutmamak	-	-	3	5.3	3	3.9
Evcilik köşesine almamak	-	-	3	5.3	3	3.9
Toplam	20	17.5	56	73.6	76	40
Genel toplam	114	100	76	100	190	100

Tablo 7 incelendiğinde çalışma grubunda yer alan erkek çocuklarda fiziksel saldırganlık davranışlarının (%82.4) daha fazla gözleendiği, kız çocuklar arasında ise ilişkisel saldırganlık davranışlarının (%73.6) daha fazla gözleendiği görülmektedir. Fiziksel ve ilişkisel saldırganlık davranışları toplamına bakıldığında erkek çocukların (%60) kız çocuklara (%40) göre daha fazla saldırgan davranışlar gösterdiği belirlenmiştir. Kız ve erkek çocuklar arasında en fazla gözlenen fiziksel saldırganlık davranışının arkadaşını itme (%30.7) ve arkadaşına vurma (%26.3) olduğu görülmektedir. Aşağıda, erkek çocuklarda gözlenen fiziksel saldırganlık davranışlarından arkadaşını itme davranışı ile ilgili örnek yer almaktadır.

“E3 serbest zaman etkinliğinde kendi başına oturuyordu. Öğretmen E3’e arkadaşlarıyla birlikte oynayabileceğini söyledi. E3 eğitici oyuncak köşesine gitti ve Legolarla oynamaya başladı. Yanına erkek çocuklardan biri geldi ve E3’den kendisine biraz lego vermesini istedi. E3, “önce ben geldim” diyerek arkadaşını itti ve düşürdü. Arkadaşı öğretmenin yanına gitti ve E3’ü şikayet etti”.

Erkek çocuklarda en çok gözlenen ilişkisel saldırganlık davranışı arkadaşına bağırma/kızma (%30) iken kız çocuklarda en çok gözlenen ilişkisel saldırganlık davranışı arkadaşına gitmesini söyleme (%16) ve arkadaşını tehdit etme (%16) olmuştur. Aşağıda, kız çocuklarda gözlenen ilişkisel saldırganlık davranışlarından arkadaşını tehdit etme ile ilgili örnek yer almaktadır.

“Çocuklar oyun etkinliği için bahçeye çıktılar. Kızlar kum havuzunun yanına gittiler. K1, kız arkadaşlarını etrafında topladı ve kürekle kovalara kum doldurmaya başladılar. K1, elindeki küreği hiç bırakmadı ve diğer arkadaşlarına küreği vermedi. Sonra yanına kız arkadaşlarından M geldi ve küreği K1’in elinden çekti. K1, M’ye doğru döndü ve “çabuk buradan git yoksa seni mahvederim” diyerek arkadaşını tehdit etti. M, oradan ayrıldı ve salıncağın yanına gitti”.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocuklarda Gözlenen Saldırgan Davranışlar

Çocuklarda saldırgan davranışlar, yıllar boyunca devam etmek eğiliminde olup, davranışsal, sosyal ve akademik olarak olumsuz sonuçlara yönelik riskleri arttırmaktadır. Erken dönemdeki saldırgan davranışların sonraki yıllardaki saldırgan davranış ve eş istismarı gibi anti sosyal davranışlarla, aynı zamanda düşük akademik başarı ve okulu bırakma gibi akademik sorunlarla bağlantılı olduğuna dair araştırma bulgularının elde edilmesi erken önleme çabalarına olan gereksinimi arttırmıştır (Leff vd., 2001).

Araştırmada, çalışma grubunda yer alan çocuklarda en sık gözlenen saldırgan davranışlar fiziksel saldırganlık ve ilişkisel saldırganlık olarak sınıflandırılmış ve bu davranışlar listelenerek davranış kodları oluşturulmuştur. Eğitim ortamında yapılan gözlem sonuçlarına göre çocuklarda gözlenen fiziksel saldırganlık davranışları; arkadaşını itme, arkadaşına vurma, arkadaşını çimdikleme, arkadaşını düşürme, arkadaşının boğazını sıkma, arkadaşına tükürme, arkadaşına top fırlatma, arkadaşına tekme atma, arkadaşını ısırma, arkadaşının kolunu sıkma, arkadaşının yüzüne oyuncak batırma, arkadaşının saçını çekme, arkadaşının kulağını çekme, arkadaşının yüzünü çizme ve arkadaşının gözüne kum atma davranışlarıdır. Saldırgan davranışların çocuklar arasında gözlenme sıklığına bakıldığında, arkadaşını itme ve arkadaşına vurma davranışlarının diğer davranışlara göre daha fazla gözlendiği ortaya çıkmıştır.

Saldırganlığın gelişimi incelendiğinde, okulöncesi dönemdeki çocuklarda fiziksel saldırganlık yaygın olarak görülebilmekte ve küçük çocuklar fiziksel şiddete daha sık başvurumaktadırlar. Bu dönemdeki saldırganlık, istenilen amaca ulaşmada karşılaşılan engellemeler (sevilen bir oyuncuğun ya da nesnenin başkaları tarafından kullanılması gibi) sonucunda ortaya çıkmaktadır (Gülay, 2008).

Juliano ve diğerleri (2006) okul öncesi çocuklarda görülen fiziksel ve ilişkisel saldırganlıkları, bu saldırganlıkların cinsiyete göre farklılıklarını ve sosyal davranışlara pozitif ve negatif etkilerini araştırdıkları çalışmaları sonucunda, okul öncesi çocukların davranışlarında ilişkisel saldırganlık seyrek görülmekle birlikte, fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın bulunduğu belirlenmiştir. Fiziksel saldırganlık düzeylerinde cinsiyete göre farklılık bulunmuştur. Genel olarak problem davranışlar, hem fiziksel hem de ilişkisel saldırganlık ile ilişkili bulunmuş, yalnızca fiziksel saldırganlığın sosyal davranışları olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma bulgularına bakıldığında, çocuklarda en sık gözlenen ilişkisel saldırganlık davranışları; arkadaşına gitmesini söyleme, arkadaşını tehdit etme, arkadaşına bağırma/kızma, arkadaş olmadığını söyleme, arkadaşına kötü söz söyleme, arkadaşını oyuna almama, arkadaşının eşyasına zarar verme, arkadaş hakkında dedikodu yapma, arkadaşına dil çıkarma, arkadaşına resminin çirkin olduğunu söyleme, arkadaşının elinden tutmama, arkadaşını evcilik köşesine almama ve arkadaşının oyununu bozmadır.

Okul öncesi dönemde çocuklar ilişkisel saldırganlığı, akranları belli koşulları sağlamadığı sürece onu doğum günü partisine çağırmayacağını, küseceğini, artık arkadaş olmayacağını söylemesi gibi oldukça basit ve somut yollarla

kullanmaya eğilim göstermektedirler. Okul öncesi dönemde ilişkisel saldırganlığın bir diğer önemli özelliği ise, sorun durumu anında bir tepki olarak kullanılmasıdır (Sevinç, 2003). İlişkisel saldırganlık davranışında dil gelişimi önemli rol oynar. Çoğu ilişkisel saldırgan davranışlar, görmezlikten gelme ya da sözel olmayan dışlama gibi sözlü üretim gerektirmeyen becerilere oranla karmaşık sözel beceriler ve kapsamlı düşünce gerektirir (Crick vd., 2004; Akt: Şen, 2009: 80).

Burr ve arkadaşları (2005), erken çocuklukta arkadaşlık ve ilişkisel saldırganlığı inceledikleri kısa vadeli boylamsal çalışmaları sonunda, çocukların genellikle ikili arkadaşlıklarda çoğunlukla ilişkisel saldırganlığı daha fazla gösterdikleri, bu ilişkinin cinsiyete ve süreye göre farklılaştığını belirtmişlerdir. Swit ve Mc Maugh (2012), Avustralya'da okulöncesi dönem çocuklarında görülen ilişkisel saldırgan davranışlar ve olumlu sosyal davranışları inceledikleri çalışmalarında, 3-5 yaş arası (35 erkek, 25 kız) toplam 60 çocuk ve öğretmenleri ile çalışmışlardır. Araştırmada öğretmenler ilişkisel saldırganlık ve olumlu sosyal davranışları açısından çocukların sosyal davranışlarını puanlamışlar ve sonuçta öğretmenler 4,5 yaşından daha büyük çocuklarda daha fazla ilişkisel saldırganlık görüldüğünü belirtmişlerdir.

Oyun sırasında akranları tarafından kabul görmemenin, diğer çocuklara olumlu sosyal davranışlar göstermenin, okul öncesi çocukların bakış açısı alma becerilerine sahip olmalarında etkili olduğunu belirtmektedirler. Bu durumda ilişkisel saldırganlık davranışında sosyal bilişsel becerilerin önemli rolü olduğu söylenebilir. Aslında ilişkisel saldırgan davranışın bir başkasına zarar verdiğini anlamak için, çocukların böyle davranışların karşısındaki nasıl etkileyeceğini bilmesi için öncelikle bakış açısı alma becerisine ihtiyacı vardır.

Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden Çocuklarda Gözlenen Saldırgan Davranışların Cinsiyete Göre Dağılımı

Araştırma bulgularına göre, çalışma grubunda yer alan erkek çocuklarında gözlenen fiziksel saldırganlık davranışları; arkadaşını itme, arkadaşına vurma, çimdikleme, düşürme, boğazını sıkma, tükürme, top fırlatma, tekme atma, ısırma, kolunu sıkma, oyuncak batırma, saçını çekme, kulağını çekme, yüzünü çizme ve gözüne kum atma davranışlarıdır. Erkek çocuklar arasında en sık gözlenen fiziksel saldırganlık davranışının arkadaşını itme ve arkadaşına vurma olduğu, çocukların bu davranışların bir yada bir kaçını aynı anda akranlarına karşı kullandıkları belirlenmiştir. Çalışma grubunda yer alan erkek çocuklarda en sık gözlenen ilişkisel saldırganlık davranışları; arkadaşına bağırma/kızma, arkadaşına gitmesini söyleme, arkadaşının oyununu bozma, arkadaşını tehdit etme, kötü söz söyleme, eşyasına zarar verme, resminin çirkin olduğunu söyleme, arkadaş olmadığını söyleme ve arkadaşını oyuna almama olarak belirlenmiştir.

Araştırma bulguları incelendiğinde çalışma grubunda yer alan erkek çocuklarının sınıf ortamında fiziksel saldırganlık davranışlarını ilişkisel saldırganlık davranışlarına göre daha fazla gösterdikleri ortaya çıkmıştır.

Araştırmacı tarafından eğitim ortamında gözlenen çocuklardaki fiziksel saldırganlık davranışlarının daha fazla olması, erkek çocukların sayıca fazla olması, erkek çocukların isteklerini elde etmede daha fazla kaba kuvvete başvurması ve erkek çocuklarda daha fazla fiziksel saldırganlık davranışı görülmesinden kaynaklandığı

söylenbilir. Eğitim ortamında yapılan gözlemler sırasında erkek çocuklarının isteklerini elde etmek, karşısındakini korkutup sindirmek ve hoşlanmadıkları arkadaşlarını buldukları ortamdan uzaklaştırarak onları sosyal olarak dışlamak için ilişkisel saldırganlık davranışlarına başvurdukları gözlenmiştir.

Araştırma bulguları bu konuda yapılan diğer araştırma sonuçları ile tutarlılık göstermektedir. Şen (2009), 3-6 yaş grubu çocukların sosyal davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi amacıyla yaptığı çalışması sonucunda, örnekleme oluşturan çocukların açık/fiziksel saldırganlık davranışlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Belirlenen bu anlamlı farklılığın erkek çocukların açık/fiziksel saldırganlık puan ortalamalarının, kız çocukların puan ortalamalarından yüksek oluşundan kaynaklandığı saptanmıştır. Kadan (2010), okulöncesi dönem çocuklarda (4-6 yaş) saldırganlık davranışını etkileyen faktörlerin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi amacıyla yaptığı çalışması sonucunda, erkek çocukların kız çocuklarına göre daha saldırgan oldukları belirlenmiştir. Erdinç (2009), okul öncesi dönemdeki çocukların, mizaç özellikleri ile anne-baba tutumlarının çocukların sergilediği fiziksel ve ilişkisel saldırganlığı yordama gücünün belirlenmesi amacıyla yaptığı çalışma sonucunda, erkek çocukların kız çocuklarından daha yüksek düzeyde fiziksel ve ilişkisel saldırganlık davranışlarında bulunduğu saptanmıştır.

Crick ve arkadaşlarının (2006) okul öncesi dönem çocuklarında ilişkisel ve açık/fiziksel saldırganlığı boylamsal olarak inceledikleri çalışmada, erkek çocukların kız çocuklardan daha çok fiziksel saldırgan olduğu ve erkek çocukların bu davranışları hemcinsi çocuklara yönelttiği saptanmıştır. Ostrov ve Keating (2004) serbest oyun ve yapılandırılmış etkinliklerde saldırgan davranışların cinsiyete göre farklılıklarını araştırdıkları gözlemsel çalışmaları sonucunda, erkek çocuklarının, fiziksel ve sözel saldırganlık davranışlarını kız çocuklardan daha çok gösterdikleri, kız çocuklarının da erkeklerden daha çok ilişkisel saldırganlık davranışları gösterdiklerini saptamışlardır. Çocukların fiziksel ve sözel saldırganlığı erkek arkadaşlarından gördüğü, kızlarınsa ilişkisel saldırganlığı kendi hemcinsleri olan kızlara karşı gösterme eğiliminde oldukları bulunmuştur.

Araştırma bulguları incelendiğinde çalışma grubunda yer alan kız çocuklarda gözlenen fiziksel saldırganlık davranışları; arkadaşını itme, arkadaşına vurma, arkadaşını çimdikleme, arkadaşlarının kolunu sıkma, arkadaşını düşürme, arkadaşına tükürme ve arkadaşının boğazını sıkma olduğu belirlenmiştir. Eğitim ortamında yapılan gözlemler sırasında kız çocuklarının fiziksel saldırganlık davranışını kendilerinden daha güçsüz olan yada kendilerine karşı herhangi bir tepki göstermeyeceğini bildikleri hem cinslerine yönelttikleri gözlenmiştir. Çalışma grubunda yer alan kız çocuklarda en sık gözlenen ilişkisel saldırganlık davranışları; arkadaşına gitmesini söyleme, arkadaşını tehdit etme, arkadaş olmadığını söyleme, arkadaş hakkında dedikodu yapma, arkadaşını oyuna almama, arkadaşına kötü söz söyleme, arkadaşına dil çıkarma, arkadaşına bağırma/kızma, arkadaşının elinden tutmamak, arkadaşını evcilik köşesine almamak, arkadaşının eşyasına zarar verme ve arkadaşına resminin çirkin olduğunu söyleme olarak belirlenmiştir.

Araştırma bulguları değerlendirildiğinde, çalışma grubunda yer alan kız çocuklarının eğitim ortamında ilişkisel saldırganlık davranışlarını fiziksel saldırganlık davranışlarına göre daha fazla gösterdikleri ortaya çıkmıştır.

Bu konuda yapılan araştırma sonuçları bu bulgularla benzerlik göstermiştir. Özbey ve Alisinanoğlu (2009), okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60–72 aylık çocukların problem davranışlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi amacıyla yaptıkları çalışmaları sonucunda, problem davranış ölçeğinin tümünde ve alt boyutlarında kız çocuklarının erkek çocuklara oranla, daha az problem davranışa sahip olduklarını saptamışlardır. Ostrov ve Crick (2007), erken çocukluk döneminde saldırganlığın formları ve işlevlerini araştırdıkları kısa vadeli uzunlamasına çalışmaları sonucunda erkek çocukların kızlara oranla akranlarına karşı daha fazla fiziksel saldırganlık gösterdiği, kız çocuklarında erkeklerden daha fazla ilişkisel saldırganlık gösterdiğini belirtmişlerdir. Crick ve arkadaşlarının (2006) okul öncesi dönem çocuklarında ilişkisel ve açık/fiziksel saldırganlığı boylamsal olarak inceledikleri çalışmaları sonucunda, kız çocukların erkek çocuklardan daha fazla ilişkisel saldırgan olduğu ve kız çocukların bu davranışları doğrudan olarak hem cinsi olan kız çocuklara karşı gösterdiği saptanmıştır. Bonica ve diğerleri (2003), Campbell ve Muncer (1998) tarafından yapılan araştırmalarda kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha fazla ilişkisel saldırganlık davranışları gösterdikleri saptanmıştır.

Çocukların dil becerilerinin gelişmesi ile birlikte kendilerini daha iyi ifade edebildikleri ve sosyal ortamda kendilerini kabul ettirmeye çalıştıkları bu dönemde ilişkisel saldırganlık davranışları göstermelerinin gelişim dönemlerinin bir özelliği olduğu ancak özellikle kız çocuklarda bu davranışların çok yaygın olması ve arkadaşlık ilişkilerini olumsuz etkilemesi nedeniyle öğretmenlerin bu durumlara karşı daha dikkatli olması gerektiği düşünülmektedir.

Çalışma grubunda yer alan okul öncesi çocukların cinsiyetlerine göre göstermiş oldukları saldırgan davranışlar incelendiğinde kız ve erkek çocuklar arasında saldırgan davranışlar açısından farklılıklar olduğu saptanmıştır. Erkek çocuklar kız çocuklara göre saldırgan davranışları daha fazla göstermişlerdir. Erkek çocukların fiziksel saldırganlık davranışlarını kız çocuklara göre daha fazla gösterirken, kız çocukların da ilişkisel saldırganlık davranışlarını erkek çocuklardan daha fazla gösterdikleri belirlenmiştir.

Bu sonuç, bu konuyla ilgili yapılan diğer araştırmaların sonuçlarıyla benzerdir. Gülay (2008) 5-6 yaş çocuklarına yönelik akran ilişkileri ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışmaları ve akran ilişkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi isimli doktora tezinde, okul öncesi dönemdeki erkek çocukların kız çocuklardan daha saldırgan olduğunu belirtmiştir. Kadan (2010), Karakuş (2008), Ateş (2005), Monks ve diğerleri (2002), Chen ve diğerleri (2002), Crick ve diğerleri (1997) tarafından yapılan araştırmalar sonucunda, çocukların saldırgan davranışları cinsiyete göre farklılık göstermekle birlikte erkek çocuklarda daha fazla olduğu belirtilmiştir.

Ülkemizde okul öncesi dönem çocuklarında görülen saldırganlık davranışlarını araştıran çalışmalar oldukça sınırlıdır. Çocuklarda, saldırganlık gibi problem davranışların erken yaşta belirlenmesi, uyum problemlerinin azaltılmasına katkı sağlayacaktır. Saldırgan davranışlar çoğunlukla çocukların sosyal ortamlarında görülür. Bu nedenle çocukların akranları arasında sergiledikleri saldırganlığı tanımak büyük önem taşımaktadır. Okul öncesi eğitim programlarında saldırganlık konusuna özel önem verilerek doğru iletişim kurma bilinci çocuklara aşılanabilir.

Okul öncesi eğitim kurumlarında sınıfların küçük ve kalabalık olması nedeniyle saldırgan davranışların sıklıkla ortaya çıktığı, öğretmenlerin kontrolünün zorlaştığı ve öğretmenlerin bu konulardan şikayetçi oldukları görülmüştür. Bu nedenle okul öncesi eğitim kurumlarında fiziksel koşulların uygun hale getirilmesi, her çocuk için yeterli oyun alanı ve materyal bulunması konusunda M.E.B. ve okul yönetimine önemli görevler düşmektedir. Ayrıca sınıf dışında açık hava etkinlikleri ve oyun salonundaki oyun etkinlikleri için okul öncesi çocuğunun rahatça oynayabileceği alanların çocuğa sağlanmasında yarar vardır.

KAYNAKÇA

- Ateş, N. (2005). *Hayvan Besleyen ve Beslemeyen Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bonica, C., Arnold, D. H., Fisher, P. H., Zeljo, A., and Yershova, K. (2003). Relational Aggression, Relational Victimization and Language Development in Preschoolers. *Social Development*, 12, (4), 551-562.
- Buss, A. H. (1961). *The Psychology of Aggression*. New York and London: John Wiley ve Sons. Inc..
- Burr, Jean E., Jamie M. Ostrov, Elizabeth A. Jansen, Crystal Cullerton-Sen and Nicki R. Crick (2005). Relational Aggression and Friendship During Early Childhood: "I Won't Be Your Friend!". *Early Education & Development*, 16, 2, 161-183.
- Campbell, A. and Muncer, S. (1998). Female Criminal Assault: An Evolutionary Perspective. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 35 (4), 413-428.
- Chen, X., Wang, L., Chen, H., and Liu, M. (2002). Noncompliance and Child-rearing Attitudes, as Predictors of Aggressive Behavior: A Longitudinal Study in Chinese Children. *International Journal of Behavioral Development*, 26 (3), 225-233.
- Crick, N. R., Casas, J. F. and Mosher, M. (1997). Relational and Overt Aggression in Preschool. *Developmental Psychology*. 33(4), 579-588.
- Crick, N. R., Ostrov, J. M., Appleyard, K. and Jansen, E. A. (2004). Relational Aggression in Early Childhood. M. Putallaz ve K. L. Bierman (Ed.) *Aggression, Antisocial Behavior, and Violence Among Girls: A Developmental Perspective* (s. 71-89). New York: Guilford Press.
- Crick, N. R., Ostrov, J. M., Burr, J. E., Cullerton-Sen, C., Jansen-Yeh, E. and Ralston, P. (2006). A Longitudinal Study of Relational and Physical Aggression in Preschool. *Applied Developmental Psychology*. 27 (2006), 254-268.
- Erdinç, S. (2009). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlığın Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Freedman, J. L., Sears, D. O. and Carlsmith, J. M. (2003). *Sosyal Psikoloji*. (Çeviren: Ali Dönmez), (4. Baskı), Ankara: İmge Yayınevi.
- Gülây, H. (2008). *5-6 Yaş Çocuklarına Yönelik Akran İlişkileri Ölçeklerinin Geçerlik Güvenirlik Çalışmaları ve Akran İlişkilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Hamlett, T. A. (2007). *Content Analysis of Aggression in Television Programs for Preschoolers*. The Degree of Doctor of Philosophy, Texas Woman's University, Texas.
- Juliano, M., Stetson, Werner R., Wright Cassidy K. (2006). Early Correlates of Preschool Aggressive Behavior According to Type of Aggression and Measurement. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 27, 395–410.
- Kadan, G. (2010). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarında (4- 6 Yaş) Saldırganlık Davranışını Etkileyen Faktörlerin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Karakuş, A. (2008). *Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği Öğretmen Formu'nun Güvenilirlik ve Geçerlik Çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kirsh, S. J. (2006). *Children, Adolescents, and Media Violence a Critical Look at the Research*, London: Sage Publications.
- Kulaksızoğlu, A. (2000). *Ergenlik Psikolojisi*. (3. basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Leff, S. S., Power, T. J., Manz, P. H., Costigton, T. E. and Nabors, L.A. (2001). School-Based Aggression Prevention Programs for Young Children: Current Status and Implications for Violence Prevention. *School Psychology Review*, 30(3), 344-362.
- Monks, C. P., Ruiz, R. O., and Val, E. T. (2002). Unjustified Aggression in Preschool. *Aggressive Behavior*, 28, 458-476.
- Mounts, N. S. (1997). Aggression and Peer Rejected Children. *Human Development and Family Life Bulletin*, 3 (2), 1-3.
- Oktay, A. (1999). *Yaşamın Sihirli Yılları Okul Öncesi Dönem*, İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Ostrov, J. M. and Keating, C.F. (2004). Gender Differences in Preschool Aggression During Free Play and Structured Interactions: An Observational Study. *Social Development*. 13(2), 255-277.
- Ostrov, J. M. and Crick, N. R. (2007). Forms and Functions of Aggression During Early Childhood: A Short-Term Longitudinal Study. *School Psychology Review*, 36(1), 22-43.
- Özbey, S. ve Alisinanoğlu, F. (2009). Okul Öncesi Eğitim Kurumuna Devam Eden 60–72 Aylık Çocukların Problem Davranışlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 493-517.
- Sevinç, M. (2003). *Oyun Ortamında Uyumsuz Davranışlara Eğitsel Yaklaşım*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Swit, C. and Mc Maugh, A. (2012). Relational Aggression And Prosocial Behaviours in Australian Preschool Children. *Australasian Journal Of Early Childhood*, 37(3), 30-34.
- Şen, M. (2009). *3-6 Yaş Grubu Çocukların Sosyal Davranışlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

EXTENDED SUMMARY**Introduction**

This qualitative research examines the aggressive behaviour patterns of the young children attending preschool education institutions. Working group of the research is comprised of 13 boys, 7 girls total twenty 48-72-month-old children from five independent kindergartens and from the preschool part of a primary school, all located in the centre of Kırşehir. As the data collection tools, "Student Information Form and Observation Form" have been used. The data obtained from the research has been analysed using the content analysis technique, which is a qualitative data analysis method. The results of the research reveal that physical aggressiveness has more frequently been observed among the preschool children when compared to the relational aggressiveness. It has been observed that boys show much more aggressiveness than the girls, but when relational aggressiveness is taken into consideration, more aggressiveness has been observed among the girls.

Purpose

The general purpose of this research was to analyze aggressive behaviors observed in students studying at pre-school teaching institutions. Depending upon the general purpose of the research, answers to the questions below were sought:

1. What is the type and frequency of the physical behaviors observed in children included into the study group?
2. What is the type and frequency of the relational behaviors observed in children included into the study group?
3. What is the distribution of aggressive behaviors observed in children included into the study group according to gender?

Method

This research was carried out using qualitative research method. In the research, physical and relational aggressive behaviors noticed in pre-school children were analyzed. The research, observation technique as one of the qualitative research methods was used, and the data were collected using Observation Form for the observations in the educational environment. In the research, the observation technique was benefited to determine the type and frequency of the aggressive behaviors observed in children. In accordance with the purpose of the research, semi-structured and non-participant observation technique among the observation techniques were used. In this research, the observations were actualized by the researcher in natural environment without any intervention. The data obtained during the observations were recorded using Observation Form.

The research data were collected during a process including the fall term of 2013-2014 academic year and spring term of 2012-2013 academic year. The research data were obtained from 4 different groups during the

two terms. In the research, the observations were carried out during the free-time activities, game activities, and routine activities in the pre-school teaching curriculum when the possibility to encounter more aggressive behaviors and less teacher control. The children determined for the observation studies were separated into two groups, and 6-week observation period was determined for each group.

Within the scope of the research, content analysis was used for analysis of the data collected through the observations in the educational environment.

Results and Discussion

In the research, the most frequently observed aggressive behaviors encountered in children in the study group were categorized as physical aggressiveness and relational aggressiveness; and these behaviors were listed, and behavior codes were created. According to the observation results in the educational environment, physical aggressiveness behaviors observed in children were pushing friends, hitting friends, pinching friends, causing friends to fall down, strangling friends, spitting to friends, throwing ball to friends, kicking friends, sticking toys to the face of friends, pulling friends' hair, pulling friends' ears, scratching friends' faces, and throwing sand to the eyes of friends, etc. When the frequency of encountering the aggressive behaviors among the children was analyzed, it was revealed that the behaviors of pushing friends and hitting friends were more frequent than the other behaviors.

As result of the research, the most frequently encountered relational aggressiveness behaviors noticed in children were telling friends to go, threatening friends, shouting at friends/getting angry with friends, telling that they were not friends, using slangs to friends, not including friends into games, damaging its objects, rumoring on friends, sticking out tongue, telling that the picture of friend was ugly, not holding the hand of friends, not including friends into toys' corner, and spoiling the friends' games, etc. The children at pre-school teaching period had a tendency towards exhibiting relational aggressiveness as preferring fairly simple and concrete ways such as telling that they will no more be friends or not calling to birthday party as long as specific conditions were not provided.

According to the research results, physical aggressiveness was encountered more among the children studying at pre-school teaching institutions rather than the relational aggressiveness. When aggressive behaviors exhibited by the pre-school teachers included into the study group were analyzed according to the gender, it was determined that there were differences between girls and boys in terms of the aggressive behaviors. Whereas boys studying at pre-school teaching institutions exhibited more physical aggressive behaviors rather than the girls, relational aggressiveness behaviors were determined to be observed more among the girls.